

ՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ ՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ

«ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ԿԻՐԱՌՈՒՄ» ՀԱՄԿԱՑՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱՀԱՐՑԵՐԸ

ԱՐԹՈՒՐ ՎԱՂԱՐՇՅԱՆ

Պետության դերն իրավական կարգավորման գործընթացում չի ավարտվում արգելքների, պարտականությունների կամ սուբյեկտիվ իրավունքների սահմանմամբ՝ դրանք նորմատիվ ակտերում ամրագրելով: Պետությունը, Վ. Վ. Լազարևի պատկերավոր արտահայտությամբ, «իրեն իրավունք է վերապահում նորից միջամտելու հասարակական հարաբերությունների իրավական կարգավորմանը, բայց արդեն ոչ թե ընդհանուր ձևով, այլ կոնկրետ հարաբերությունների, կոնկրետ կենսական իրադրությունների և իրական գործերի հարթության վրա»¹: Հնարավոր չէ, օրինակ՝ ձեռք բերել անշարժ գույք, ստանալ որևէ պարգև առանց իրավասու պետական մարմնի որոշման, թեև առկա են նախադրյալները՝ օրենքը և օրենքով նախատեսված բոլոր պայմանները: Ուրեմն իրավական նորմերի մի մասն անխուսափելիորեն կենսագործվում է իրավակիրառման միջոցով: Պետության բնույթը որպես իշխանավարման ապարատ, ենթադրում է իրավակիրառ գործունեության հնարավորություն և անհրաժեշտություն: Տվյալ դեպքում պետությունը հասարակական կյանքը կարգավորելու նպատակով որոշակի հարցերի լուծումը հանձնում է նախապես որոշված մարմինների իրավասությանը:

Իրավունքի կիրառումը պետական գործունեության ձևերից մեկն է, երբ իրավասու մարմինը հանդես է գալիս պետության անունից՝ նրա լիազորությամբ: Առանց իրավունքի կիրառման հնարավոր չէ իրավունքի նորմերը պահպանել իրավախախտումներից, պատժել իրավախախտներին և վերացնել իրավախախտման վնասակար հետևանքները: Իհարկե, իրավունքի կենսագործումը մեծ մասամբ տեղի է ունենում առանց պետության ու նրա մարմինների միջամտության: Անհատները և կազմակերպությունները կամավոր, առանց հարկադրանքի, փոխադարձ համաձայնությամբ մտնում են իրավական հարաբերությունների մեջ, որոնց շրջանակում օգտագործում են սուբյեկտիվ իրավունքները, կատարում են պարտականությունները, պահպանում են իրավունքի նորմերով սահմանված արգելքները: Մակայն կան որոշակի իրադրություններ, երբ առաջանում է պետության միջամտության անհրաժեշտություն: Առանց դրա իրավունքի կենսագործումն անհնար է: Դրա հիմնական պատճառներից մեկն այն է, որ որոշ նորմերի կենսագործ-

¹ «Теория государства и права». Под ред. Г. Н. Манова. М., 1995, с. 209.

ման կառուցակարգի մեջ նախապես ծրագրված է պետության մասնակցությունը²:

Իրավունքի կենսագործման տեսության մեջ ժամանակի ընթացքում իրավագետները մշակել են իրավունքի կիրառման հասկացությունը, իրավունքի կիրառման գործառնությունները և փուլերը, իրավակիրառման ակտերը (հասկացությունը, հատկանիշները, տեսակները), իրավակիրառումը որպես ճանաչողության իրավաբանական ձև ու իրավաբանական ապացուցում, իրավակիրառման սկզբունքները, իրավակիրառման առանձնահատկությունները զանազան ոլորտներում և այլն:

Նշված հիմնահարցերի հետազոտման համար մեկնակետ է համարվում իրավունքի կիրառման հասկացությունը: Իրավունքի կիրառման ծավալուն բնորոշումներից մեկը հետևյալն է. իրավունքի նորմերի կիրառումն իրավասու հանրային (պետական) մարմնի իշխանական գործունեությունն է՝ ուղղված իրավունքի նորմերի կենսագործմանը՝ կոնկրետ կենսական դեպքերի ու անհատական որոշակի անձանց նկատմամբ, և ավարտվում է իրավաբանական գործով անհատական որոշման կայացմամբ՝ հիմք ընդունելով իրավաբանական փաստերը և կոնկրետ իրավական նորմերը³:

Սակայն, այնուամենայնիվ, իրավունքի կիրառման տեսական բնորոշումների մեջ կան որոշակի տարբերություններ: Օրինակ՝ «իրավունքի կիրառումը պետության անունից օրենքով սահմանված ձևերով իրականացվող իշխանական-կարգադրիչ գործունեություն է՝ ուղղված սուբյեկտիվ իրավունքների ու իրավաբանական պարտականությունների կենսագործման պայմանների ապահովմանը, իրավահարաբերությունների սուբյեկտների միջև վիճելի իրադրությունների լուծմանը, իրավախախտների նկատմամբ իրավաբանական պատասխանատվության միջոցների կիրառմանը»⁴:

Մեկ այլ բնորոշման համաձայն՝ իրավունքի կիրառումն իրավասու մարմինների և անձանց կազմակերպական գործունեությունն է, որի նպատակն է նպաստել իրավունքի հասցեատերերին պատկանող իրավունքների և պարտականությունների իրականացմանը, ինչպես նաև վերահսկողությունն այդ գործընթացի նկատմամբ⁵: Այս բնորոշման յուրահատկությունն իրավունքի կիրառման գործընթացում վե-

² Տե՛ս «Теория государства и права». Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. М., 1997, էջ 381:

³ Տե՛ս Վ. Ս. Ներսեսյանց, Իրավունքի և պետության տեսություն, Եր., 2001, էջ 246, **Черданцев А. Ф.** Теория государства и права. М., 2001, էջ 432, **Мухаев Р. Т.** Теория государства и права, М., 2001, էջ 387-389, **Сорокина Ю. В.** Государство и право: Философские проблемы. Курс лекций, М., 2004, էջ 169, **Скакун О. Ф.** Теория государства и права (энциклопедический курс): Учебник. Харьков, 2005, էջ 628, **Лазарев В. В., Липень С. В.** Теория государства и права. М., 2004, էջ 363, **Комаров С. А.** Общая теория государства и права (энциклопедический курс). М., 1997, էջ 304:

⁴ «Теория государства и права». Под ред. Р.А. Ромашова, СПб., 2005, с. 307.

⁵ Տե՛ս «Проблемы теории государства и права». / Под. ред. В. С. Нерсесянца, М., 2002, էջ 425:

րահսկողության դերի կարևորումն է: Հաճախ իրավունքի կիրառման տակ հասկացվում է «իրավասու մարմինների իշխանական գործունեությունը՝ ուղղված իրավաբանական գործով անհատական որոշում նախապատրաստելուն և ընդունելուն՝ իրավաբանական փաստերի և կոնկրետ իրավական նորմերի հիման վրա»⁶:

Իրավունքի կիրառման բազմազան բնորոշումների շարադրանքը կարելի է շարունակել: Մակայն այս հարցում շատ տեղին է Մ. Ն. Մարչենկոյի դիտողությունը, «որ կարիք չկա և հնարավոր էլ չէ թվարկել «իրավունքի կիրառում» հասկացության բոլոր սահմանումները: Շատ ավելի կարևոր է կենտրոնանալ իրավակիրառման գործընթացի ընդհանուր գծերի և առանձնահատկությունների վրա, որոնք այս կամ այն աստիճանով արտացոլվում են դրա բնորոշումներում և դրա վերաբերյալ պատկերացումներում»⁷: Մ. Ն. Մարչենկոյի այս դիտողությունը հաշվի առնելով՝ քննարկման առարկա չենք դարձնի «իրավունքի կիրառում» հասկացության սահմանումները, մանավանդ որ այդ բնորոշումներից շատերի տարբերությունները էական չեն, այլ ընդամենը ձևակերպման առանձնահատկություն են:

Թվարկված բոլոր բնորոշումները կարելի է համարել միատիպ, ինչը նշանակում է, որ իրենց մեթոդաբանական մոտեցումների տեսանկյունից դրանք նման են կամ համընկնող: Բոլոր մոտեցումներից բացառություն է այն տեսակետը, որ իրավակիրառումը չպետք է դիտել որպես իրավունքի կենսագործման ձև՝ մյուս ձևերի՝ օգտագործման, պահպանման, կատարման շարքում, քանի որ այն հանգում է այդ ձևերից որևէ մեկին կամ դրանց զուգակցմանը: Օ. Է. Լեյստի կարծիքով՝ այդպիսի մոտեցմանը չի կարելի համաձայնվել հետևյալ հիմնավորումներով.

ա) մի շարք իրավական նորմեր ընդհանրապես չեն կարող կենսագործվել առանց իրավունքի կիրառման: Այդպիսիք են, օրինակ՝ իրավախախտման համար իրավաբանական պատասխանատվության վերաբերյալ նորմերը և այլն: Բացառելով իրավակիրառումը իրավունքի կենսագործման ձևերի շարքից, անհնար է պատկերացնել այդ բնույթի նորմերի իրացման որևէ այլ համակարգ,

բ) հենց իրավակիրառումն է ծնել լայն իմաստով վարույթային իրավունքը, որը սահմանում է նյութական իրավական նորմերի կենսագործման ու պահպանության ընթացակարգը⁸: Մա իր հերթին նշանակում է, որ իրավունքի կիրառումը կենտրոնական և առանձին տեղ է զբաղեցնում իրավունքի կենսագործման ձևերի շարքում:

Թվարկված տարակարծիք մոտեցումներում կողմնորոշվելու համար փորձենք վեր հանել իրավունքի կիրառման հատկանիշները: Ի-

⁶ «Теория государства и права». Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Перевалова, с. 382.

⁷ Марченко М. Н. Проблемы теории государства и права. М., 2005, с. 685.

⁸ Ст' у «Теория государства и права». Под ред. Марченко М. Н., М., 1997, էջ 423:

րավունքի տեսության մեջ իրավունքի կիրառման՝ որպես իրավունքի իրականացման ձևի հատկանիշներ, որպես կանոն, համարում են հետևյալները. 1) իրավակիրառ գործունեությունը իրականացնում են միայն պետության իրավասու մարմինները (պաշտոնատար անձինք) կամ հասարակական ինքնակառավարման մարմինները՝ պետության լիազորությամբ, 2) իրավունքի նորմերի կիրառման գործունեությունն ունի պետաիշխանական բնույթ, 3) իրավակիրառ գործունեության բովանդակությունը իրավունքի նորմերի հիման վրա անհատական իրավական պատվիրանների՝ ակտերի հրապարակումն է, 4) իրավունքի նորմերի կիրառումն իրականացվում է որոշակի հերթականությամբ ընթացող փուլերով, 5) իրավունքի նորմերի կիրառումն իրականացվում է օրենքով սահմանված խստագույն կարգով⁹:

Իրավակիրառ գործունեությունն իրականացնում են միայն պետության իրավասու մարմինները (պաշտոնատար անձինք) կամ հասարակական ինքնակառավարման մարմինները՝ պետության լիազորությամբ: Իսկ առանձին քաղաքացիները, որ պաշտոնատար անձինք չեն ու չունեն հատուկ լիազորություններ, չեն կարող կիրառել իրավունքի նորմեր¹⁰:

Գրականության մեջ երբեմն արտահայտվում է տեսակետ, որ իրավունքի նորմեր կիրառում են ոչ միայն պետական մարմինները և պաշտոնատար անձինք, այլև քաղաքացիները: Այս հարցում պետք է համաձայնվել Օ. Է. Լեյստի հետ, որը մերժում է քաղաքացիների կողմից իրավունքի կիրառման հնարավորությունը¹¹: Իհարկե, քաղաքացիները կատարում են արարքներ և գործարքներ, որոնք հանգեցնում են իրավահարաբերությունների ծագման, փոփոխման և դադարման: Դրանց մի մասը շատ պարզ են, մյուսները պահանջում են հատուկ ձև՝ գրավոր պայմանագիր, որոնց մի մասն էլ պետք է նոտարի մոտ վավերացվի կամ պետական մարմնում գրանցվի: Այս հիմքով համարել, որ քաղաքացիներն իրականացնում են իրավունքի կիրառում, ճիշտ չի լինի, որովհետև իրավակիրառումն իր բնույթով պետաիշխանական գործունեություն է: Բացի այդ, քաղաքացիների բոլոր գործարքները և պայմանագրերը, ըստ էության, սուբյեկտիվ իրավունքների իրականացման և պարտականությունների կատարմանն ուղղված իրավական ակտեր են, այլ ոչ թե իրավունքի նորմերի կիրառում: Գործարքների հատուկ ձևն այս գործընթացում լրացուցիչ երաշխիքի դեր է կատարում, որպեսզի քաղաքացիների իրավական շահերը չոտնահարվեն:

Իրավունքի նորմերի կիրառման գործունեությունն ունի պետաիշ-

⁹ Տե՛ս **Ա. Վաղարշյան**, Պետության և իրավունքի տեսություն-2: Դասախոսություն, Եր., 2011, էջ 278-280:

¹⁰ Տե՛ս «Общая теория государства и права». Академ. курс в 2-х томах. Том 2. Теория права. М., 1998, էջ 315:

¹¹ Տե՛ս «Теория государства и права». Под ред. Марченко М. Н., էջ 423:

խանական բնույթ: Այդպիսին է դատարանի կողմից արդարադատություն իրականացնելը կամ քննիչի կողմից քրեական գործի քննությունը: Իրավունքի կիրառման այս հատկանիշը գրականության մեջ երբեմն ձևակերպում են որպես պետական գործունեության կարևորագույն տեսակ, որը գոյություն ունի օրենսդիր, գործադիր և իրավապահպան գործունեությանը զուգահեռ¹²: Լինելով պետական գործունեության տեսակ՝ այն, իհարկե, կրում է պետաիշխանական բնույթ: Այդպիսով, իրավունքի կիրառումը միշտ իրականացվում է պետության անունից: Իրավակիրառման արդյունքում ընդունված ակտերն իրավական բնույթ ունեն: Դրանք երաշխավորված են պետական հարկադրանքով:

Իրավակիրառ գործունեության բովանդակությունը իրավունքի նորմերի հիման վրա անհատական իրավական պատվիրանների՝ ակտերի հրապարակումն է: Այդ ակտերը վերաբերում են որոշակի կենսական դեպքերին և հասցեագրվում են կոնկրետ անձանց: Օրինակ՝ դատարանի կայացրած դատավճիռը հանցանք կատարած կոնկրետ անձի նկատմամբ: Իրավունքի նորմերի կիրառման անհրաժեշտությունը ծագում է հետևյալ դեպքերում¹³.

ա) իրավունքի նորմերը իրավասու մարմնի կողմից կիրառվում են, երբ սահմանված իրավունքները և պարտականությունները չեն կարող ծագել կոնկրետ սուբյեկտի մոտ և իրացվել առանց պետական մարմինների պետաիշխանական գործունեության: Սուբյեկտիվ իրավունքների և պարտականությունների ծագման ու իրացման համար յուրաքանչյուր առանձին դեպքում անհրաժեշտ է իրավասու մարմնի իշխանական որոշման հրապարակում՝ կոնկրետ անձի նկատմամբ: Օրինակ՝ տարիքային կենսաթոշակի իրավունքը իրացնելու համար անհրաժեշտ է լիազորված պետական մարմնի պաշտոնական որոշումը քաղաքացուն կենսաթոշակ հատկացնելու մասին,

բ) իրավասու պետական մարմնի իրավակիրառ գործունեությունը անհրաժեշտ է այն դեպքում, երբ կան որոշակի արգելքներ քաղաքացիների և կազմակերպությունների սուբյեկտիվ իրավունքների օգտագործման համար: Օրինակ՝ սեփականության իրավունքի խախտման դեպքում,

գ) իրավունքի նորմերի կիրառման անհրաժեշտությունը ծագում է նաև այն ժամանակ, երբ իրավաբանական պարտականությունները չեն կատարվում կամավոր: Այդ դեպքում իրավասու մարմինն իր որոշմամբ հարկադիր կարգով ապահովում է իրավունքի սուբյեկտի վրա դրված պարտականությունների կատարումը,

դ) իրավակիրառ գործունեությունը անհրաժեշտ է, եթե կատարվել է իրավախախտում, և պետք է որոշվի իրավաբանական պատասխա-

¹² Տե՛ս «Общая теория государства и права». Академ. курс в 2-х томах, էջ 316:

¹³ Տե՛ս **Мухаев Р. Т.** Теория государства и права, էջ 390, **Վ. Ն. Խրոպանյուկ**, Պետության և իրավունքի տեսություն, Եր., 1997, էջ 309:

նատվության միջոցը: Օրինակ՝ դատարանը քրեական իրավունքի նորմերի հիման վրա որոշում է պատժամիջոցը:

Իրավունքի նորմերի կիրառումն իրականացվում է օրենքով սահմանված խստագույն կարգով: Այդպիսի կարգը առանձնապես կարևոր նշանակություն ունի և կոչված է ապահովելու օրինականության հետևողական իրացումը, կոնկրետ իրավաբանական գործի հանգամանքների բազմակողմանի և խորը քննությունը: Օրենքը սահմանում է իրավակիրառ գործունեության ընթացակարգը, արդյունքային ակտերին ներկայացվող պահանջները, իրավակիրառ գործունեության սուբյեկտների շրջանակը և այլ հարցեր¹⁴:

Իրավակիրառ գործունեությունն իրականացվում է որոշակի փուլային հերթականությամբ: Իրավունքի կիրառումը միասնական, բարդ գործընթաց է: Այն կազմված է զանազան փոխկապակցված հերթական գործողություններից, որոնք ընդունված է անվանել իրավունքի նորմերի կիրառման փուլեր: Իրավունքի կիրառումը վարույթային, ընթացակարգային գործունեություն է: Չնայած վարույթի առանձին տեսակներում առկա շեղումներին՝ այն ենթարկվում է որոշակի ռիթմի, որովհետև, այնուամենայնիվ տարբեր վարույթներում առկա են ընդհանրություններ, վարույթի միևնույն փուլերի հետևողական կրկնություններ: Նպատակին հասնելու համար իշխանության սուբյեկտը որոշակի հերթականությամբ կատարում է մի շարք գործողություններ, որոնք հարաբերականորեն փակ ցիկլեր են: Փուլերը հետևում են մեկը մյուսին, նախորդը պատրաստում է հաջորդին: Որպես կանոն, նոր փուլը կարող է սկսվել միայն այն ժամանակ, երբ պաշտոնապես ավարտված է նախորդը: Այսպիսով, փուլն իրավակիրառ գործունեության հարաբերականորեն ինքնուրույն մաս է, որն անհրաժեշտ է ընդհանուր արդյունքը նվաճելու համար: Յուրաքանչյուր փուլ ամենից առաջ բնութագրվում է իր յուրահատուկ անմիջական նպատակով, որը կարելի է համարել աստիճան ընդհանուր՝ գլխավոր նպատակին հասնելու ճանապարհին: Յուրաքանչյուր փուլի հատուկ է նաև մասնակիցների իր կազմը, հավաքվող և օգտագործվող ինֆորմացիան, կազմվող փաստաթղթերը, ընդունվող որոշումները և կատարվող գործողությունները:

Իշխանական լիազորություններն անաչառ, նպատակահարմար, օրինական օգտագործելու համար իրավունքի կիրառման շատ վարույթներում նախատեսված է «իշխանության սուբյեկտների այսպես կոչված հերթափոխ»:

Դա ակնառու է պատասխանատվության ենթարկելու իրավական գործողությունների օրինակով. իշխանության մի սուբյեկտը կազմում է արձանագրություն, մյուսը կայացնում է որոշում, երրորդը ընդունում է զանգատը այդ որոշման դեմ: Հետագա փուլերում կատարվում է նախորդների վերստուգում, որի արդյունքում վերաց-

¹⁴ Տե՛ս **Myxaev P. T.**, նշվ. աշխ., էջ 390:

վում են թերությունները կամ գործը վերադարձվում է ավելի վաղ փուլերի: Բացի փաստական հիմքերից, մի փուլից մյուսին անցնելու անհրաժեշտ պայման է նաև վարույթային հիմքը (առիթը)՝ պաշտոնական փաստաթուղթը: Օրինակ՝ վարչական գանգանքի վերաբերյալ գործը կարող է քննվել, եթե կա արձանագրություն, կամ գործի վերանայման համար առիթ կամ հիմք է գանգատը:

Ավանդաբար առանձնացվում են իրավունքի կիրառման հետևյալ փուլերը. ա) իրավաբանական գործի փաստացի հանգամանքների բացահայտում (վերլուծություն և հետազոտություն), բ) հետազոտված փաստացի հանգամանքների նկատմամբ կիրառման ենթակա իրավունքի նորմի ընտրություն և վերլուծություն, գ) իրավասու պետական մարմնի կողմից որոշում ընդունելը և այդ որոշումը շահագրգիռ անձանց ու կազմակերպություններին հասցնելը¹⁵:

Իրավունքի կիրառման գործընթացի եռափուլ բաժանման կողմնակից է իրավաբան-տեսաբանների մեծ մասը¹⁶: Սակայն կան իրավագետներ, ովքեր իրավունքի կիրառման գործընթացում առանձնացնում են չորս և ավելի փուլեր: Օրինակ՝ Մ. Ն. Մարչենկոն առանձնացնում է իրավունքի կիրառման չորս փուլ՝ 1) գործի փաստական հանգամանքների բացահայտում և հետազոտում, 2) իրավունքի նորմի ընտրություն և վերլուծություն՝ դրա իսկության, օրինականության, ժամանակի, տարածության և ըստ անձանց շրջանակի գործողության տեսանկյունից, 3) իրավունքի նորմի բովանդակության վերլուծություն և որոշման կայացում (անհատական ակտի հրապարակում), 4) ընդունված որոշման բովանդակությունը պետական և հասարակական շահագրգիռ մարմիններին ու պաշտոնատար անձանց հասցնելը¹⁷:

Ս. Ա. Կոմարովը առանձնացնում է իրավունքի կիրառման հետևյալ հինգ փուլերը. 1) գործի փաստական հանգամանքների վերլուծություն, 2) իրավունքի նորմի ընտրություն, որոնում՝ իրավահարաբերության մասնակիցների վարքագծի որոշման կամ գնահատման համար, երբ կիրառվում է սանկցիա, 3) իրավունքի նորմի իմաստի և բովանդակության պարզաբանում, 4) իրավունքի նորմի մեկնաբանում իրավասու պետական մարմնի կամ այլ սուբյեկտի կողմից, 5) իրավունքի նորմի կիրառման ակտի ընդունում¹⁸:

Ա. Բ. Վենգերովն իր հերթին առանձնացնում է իրավունքի կիրառման գործընթացի վեց փուլեր¹⁹:

¹⁵ Վ. Ն. Խրոպանյուկ, նշվ. աշխ., էջ 310-312:

¹⁶ Տե՛ս «Теория государства и права». Курс лекции. Под ред. Н. И. Матузова и А. В. Малько. М., 1999, էջ 417, «Теория государства и права». Под ред. Г. Н. Манова. էջ 209, Мухаев Р. Т., նշվ. աշխ., էջ 391-392, «Теория государства и права». Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова. էջ 383, Черданцев А. Ф., նշվ. աշխ., էջ 249:

¹⁷ Տե՛ս «Общая теория государства и права». Академ. курс в 2-х томах, под ред. проф. М. Н. Марченко. Том 2, էջ 319:

¹⁸ Տե՛ս Կомаров С. А., նշվ. աշխ., էջ 309:

¹⁹ Տե՛ս Венгеров А. Б. Теория государства и права. М., 1999, էջ 431-438:

Ինչպես տեսնում ենք, իրավակիրառման անհատական ակտի կատարումը՝ որպես իրավունքի նորմի իրացման եզրափակիչ փուլ, չի ներառվում իրավունքի նորմերի կիրառման փուլերի մեջ: Ընդունված տեսակետի համաձայն՝ իրավունքի կիրառման ակտի կատարումը դուրս է մնում իրավունքի կիրառման շրջանակներից²⁰: Նման տեսակետի համար հիմք է ծառայում այն հիմնավորումը, որ ակտի կատարումն ավելին է, քան հասարակ կիառումը: Դա նորմի իրացումն է այդ բառի լրիվ իմաստով, դրա կենսագործումը կյանքում, որը դուրս է մնում իրավունքի կիրառման շրջանակներից: Իրավունքի կիրառումը սոսկ միջոց է այդ կենսագործմանը հասնելու համար:

Եթե համակողմանիորեն մոտենանք իրավունքի կենսագործման գործընթացի՝ վերը բերված փուլային բաժանումներին, ապա կտեսնենք, որ դրանք, ըստ էության, սկզբունքային տարբերություններ չեն պարունակում: Փուլերի քանակային տարբերություն առաջ է գալիս, երբ եռափուլ բաժանման կողմնակիցների առաջ քաշած՝ հետագուտված փաստացի հանգամանքների նկատմամբ կիրառման ենթակա իրավունքի նորմի ընտրություն և վերլուծություն փուլը տրոհվում է երկու²¹ կամ երեք²² առանձին փուլերի: Դրանից հիմնախնդրի էությունը որևէ կերպ չի փոխվում: Այդ իսկ պատճառով մենք իրավունքի կենսագործման գործընթացի փուլերը կքննարկենք իրավունքի կիրառման եռափուլ բաժանման հիմքով՝ որպես մեծամասնության կողմից ընդունված տեսակետ: Մարչենկոն՝ որպես եռափուլ բաժանման կողմնակից, և սկզբունքային չի համարում փուլերի քանակական տարբերությունը՝ հետևյալ դատողություններից ելնելով. «Անշուշտ, հիմնախնդիրը հանգում է ոչ թե իրավակիրառ գործընթացի առանձնացվող աստիճանների և փուլերի քանակին, այլ դրանց բովանդակությանը, իմաստին: Ամբողջ իրավակիրառ գործունեությունը՝ որպես ամբողջական միասնական գործընթաց, տրոհվում է փուլերի ոչ թե ինչ-որ նպատակի համար, այլ բուն իրավակիրառ գործընթացի ավելի խորը և բազմակողմանի ճանաչման ու կատարելագործման համար»²³: Ուրեմն փուլային բաժանումը ինչ-որ տեղ պայմանական է: Գլխավորը իրավակիրառման գործընթացում իրավունքի սկզբնական նպատակի, օրենքում ամրագրված դրա բովանդակության կենսագործումը և հասարակական հարաբերությունների արդյունավետ, արդարացի, օրինական կարգավորումն են²⁴:

Մ. Ն. Մարչենկոն իրավունքի կիրառման վերը քննարկված հասկանիշներին ավելացնում է ևս մեկը՝ այն իրականացվում է որոշակի

²⁰ Տե՛ս **Комаров С. А.**, նշվ. աշխ., էջ 309:

²¹ Տե՛ս «Теория государства и права». Под ред. В. М. Корельского и В. Д. Первалова, էջ 319:

²² Տե՛ս **Комаров С. А.**, նշվ. աշխ., էջ 309:

²³ «Общая теория государства и права». Академ. курс в 2-х томах, էջ 320:

²⁴ Տե՛ս **Ա. Վաղարշյան**, նշվ. աշխ., էջ 282:

հանրաճանաչ սկզբունքների հիման վրա²⁵: Օ. Ֆ. Սկակունն այդ հատկանիշներին (մի քիչ այլ ձևակերպմամբ) ավելացնում է երկու հատկանիշ՝ 1) իրավունքի կիրառումն ունի ընթացակարգային-վարույթային բնույթ, 2) իրավունքի կիրառումն ունի ստեղծագործական, մտավոր գործունեության բնույթ²⁶: Ե. Գ. Շուկչինսան առաջարկում է իրավունքի կիրառման այնպիսի հատկանիշ, ինչպիսին է դրա՝ որպես իրավական կարգադրագրերի իրականացման բարդ, համալիր ձև լինելը²⁷: Կարծում ենք, որ թվարկված վերջին հատկանիշները քննարկելու կարիք չկա, որովհետև դրանք էական ոչինչ չեն ավելացնում իրավակիրառման բնութագրին: Օրինակ՝ առանց իրավակիրառ գործունեության փուլայնությունը հաշվի առնելու՝ իրավակիրառման բնութագիրը թերի կլինի, հետևաբար, այն անպայման պետք է ներառվի իրավունքի կիրառման բնութագրական գծերի կամ հատկանիշների շրջանակի մեջ: Դրանցից հիմնավոր է իրավակիրառման սկզբունքների հարցը: Սակայն այս դեպքում էլ պետք է նկատի ունենալ, որ Մ. Ն. Մարչենկոյի նշած սկզբունքները բնորոշ են ոչ միայն իրավակիրառմանը, այլև ցանկացած իրավական գործունեությանը, ինչպես նաև ողջ իրավական համակարգին: Հետևաբար, դրանք զուտ և միայն իրավակիրառմանը բնորոշ սկզբունքներ համարել չի կարելի, և իրավունքի կիրառմանը բնորոշ հատկանիշների շարքում դրանք թվարկելն անընդունելի է:

Այսպիսով, ինչպես նկատում ենք, իրավունքի կիրառման՝ որպես իրավունքի իրականացման հատուկ ձևի և իրավական կարգավորման գործընթացի (փուլի) վերը թվարկված հատկանիշներում իրավունքի կիրառման օբյեկտ է դիտվում միայն իրավունքի նորմը, նորմատիվ ակտերի առկա զանգվածը: Պետք է նկատի ունենալ, որ դրական իրավունքի կիրառման օբյեկտ են ոչ միայն իրավունքի նորմերը, այլ նաև իրավունքն իր էությանմբ, որովհետև նորմն իր բնույթով կարող է նաև շեղվել իրավունքից, չարտահայտել դրա էությունը: Մյուս կողմից՝ որոշակի դեպքերում իրավունքը կենսագործվում է մարդկանց վարքագծում կամ անհատական ակտում առանց նորմի առկայության: Իրավաբանական անալոգիայի և դատական նախադեպերի կայացման պարագայում իրավունքն ուղղակի կենսագործվում (իրականացվում) է վարքագծում առանց նորմի: Հետևաբար, ինչպես իրավունքի իրականացման, այնպես էլ իրավունքի կիրառման օբյեկտ են համարվում ի-

²⁵ Որպես այդպիսի սկզբունքներ են դիտվում օրինականությունը, սոցիալական արդարությունը, նպատակահարմարությունը, հիմնավորվածությունը (տե՛ս **Марченко М. Н.**, նշվ. աշխ., էջ 686-688):

²⁶ Վերջինի տակ նա հասկանում է մտավոր ակտ, որի արդյունքը համարվում է կոնկրետացվող նորմը (տե՛ս **Скаун О. Ф.** Теория государства и права (энциклопедический курс), էջ 631): Իրավակիրառմանը նման հատկանիշ է վերագրում նաև Վ. Ն. Պրոտասովը (տե՛ս **Протасов В. Н.** Теория государства и права. Проблемы теории права и государства. М., 2001, էջ 204):

²⁷ Տե՛ս **Шукшина Е. Г.** Понятие и реализация норм права // «Теория государства и права». Под ред. Р. А. Ромашова, էջ 311:

րավունքը և դրա էությունն արտահայտող իրավական սկզբունքները, իրավական նորմերի զանգվածը: Այդ իսկ պատճառով իրավունքի կիրառման անհրաժեշտության հիմքերի թվարկման մեջ մենք չենք հայտնաբերում այդ օբյեկտով պայմանավորված իրավունքի կիրառման անհրաժեշտության հիմնավորում: Որպես կանոն, իրավաբանական գրականության մեջ իրավունքի կիրառման անհրաժեշտությունը կապում են այն դեպքերի հետ, երբ սուբյեկտը սուբյեկտիվ իրավունքները և պարտականությունները չի կարող կենսագործել առանց պետական մարմնի, երբ իրավունքների օգտագործման համար առկա են խոչընդոտներ, երբ պարտականությունները չեն կատարվում կամավոր, երբ կատարվել է իրավախախտում, և պետք է կիրառվի պատասխանատվության միջոցը, երբ իրավունքի սուբյեկտների միջև առկա է վեճ, երբ լուծվում են պետական ծառայողների կադրային հարցերը, երբ որոշվում է կազմակերպությունների կարգավիճակը, երբ որոշակի իրավահարաբերություններ պետք է անցնեն վերահսկողություն պետական համապատասխան մարմինների կողմից²⁸:

Նույն բացթողումը կա նաև իրավակիրառման գործառույթների շրջանակի և բովանդակության տեսական մեկնաբանման հարցում: Իրավակիրառման գործառույթները ցույց են տալիս դրա նշանակությունը և կոչված են լուծելու իրավակիրառման առջև կանգնած խնդիրները: Երբեմն տեսաբաններն օգտագործում են «իրավակիրառման նպատակներ» ձևակերպումը՝ այդ նշանակությունն արտահայտելու համար: Փորձենք ի մի բերել գրականության մեջ առկա մոտեցումներն իրավակիրառման խնդիրների, գործառույթների, նպատակների շրջանակի և բովանդակության պատկերացման մասին:

Վ. Մ. Սիրիխն իրավակիրառման նշանակությունն արտահայտում է դրա նպատակներում և իրավակիրառման գլխավոր նպատակ է համարում իրավական կարգադրագրերի (որ նույնն է՝ նորմերի) ճիշտ, արդար, հիմնավորված, օրինական կիրառումը, իրավունքի գործողության ապահովումը, իրավունքի նորմերի կենսագործման ճանապարհին ծագած արգելքների վերացումը: Բացի դրանից, այս տեսաբանն իրավակիրառման տեսակներն ըստ խնդիրների համարում է իրավական նորմերի կարգադրագրերի կատարման կազմակերպումը, այսինքն՝ անհատական ակտերի միջոցով դրական կարգավորումը, ինչպես նաև իրավախախտումներից պաշտպանությունը²⁹: Մեկ այլ աշխատության մեջ նա նշում է, որ իրավակիրառման նպատակներն իրավական կարգավորման կառուցակարգում հենց դրա սոցիալական

²⁸ Իրավունքի կիրառման դեպքերի կամ անհրաժեշտության մասին տե՛ս **Ա. Վաղարշյան**, նշվ. աշխ., էջ 280-281, «Проблемы теории государства и права». Под ред. В. М. Сырых. М., 2008, էջ 311, **Скакун О. Ф.**, նշվ. աշխ., էջ 632, **Мухаев Р. Т.**, նշվ. աշխ., էջ 390-391, **Черданцев А. Ф.**, նշվ. աշխ., էջ 247-248 և այլն:

²⁹ Տե՛ս «Проблемы теории государства и права». Под ред. В. М. Сырых, էջ 314-316:

արժեքներն են, իսկ ընդհանուր նպատակները որոշակիացվում, կոնկրետացվում են իրավակիրառման մասնավոր նպատակներում ու գործառույթներում³⁰: Ս. Ա. Կոմարովը որպես իրավակիրառման իրավական գործառույթներ նշում է իրավաապահովող գործառույթը³¹, իրավակոնկրետացնող գործառույթը (կազուալ կարգավորման գործառույթը)³²: Իրավակիրառման գործառույթներն իրավակիրառման ակտերի փաստական գործողության ուղղություններն են³³: Ընդ որում, իրավունքի կիրառման գործառույթները չպետք է հակասեն իրավունքի գործառույթներին: Ինչպես իրավունքի համակարգին, իրավակիրառմանը ևս բնորոշ են սոցիալական և իրավաբանական գործառույթներ: Իրավաբանական գործառույթները լինում են կարգավորող և պահպանող, որոնց համատեքստում ամրապնդվում են գերիշխող հասարակական հարաբերությունները, դրանք կարգավորվում են, ձեռք են բերում կարգ ու կանոնի որակ, խթանվում է նոր հարաբերությունների զարգացումը, ինչպես նաև հասարակական հարաբերությունները պահպանվում են ուսնձգություններից: Իրավունքի կիրառման իրավաբանական գործառույթները ձեռք են բերում յուրահատուկ տեսք և համարվում են իրավաապահովող կամ էլ կատարում են անհատական (կազուալ) իրավական կարգավորման գործառույթ³⁴: Իրավունքի կիրառումն իրավաապահովող բնույթ ունի, որովհետև այն իրավունքի կենսագործման, փաստական վարքագծի կազմակերպման եղանակ է: Իրավունքի կիրառման կազուալ կարգավորիչ գործառույթի իրականացմամբ իրավունքի կենսագործումն ապահովում է իրավունքի նորմերի հստակեցումը՝ որոշակի հանգամանքների հաշվառմամբ, կոնկրետացնում է իրավահարաբերությունների մասնակիցների իրավունքները և պարտականությունները: Օրինակ դատարանի դատավճռով պատասխանատվությունը իրավունքի նորմի շրջանակում կոնկրետացվում է: Այսպիսով, իրավական կարգավորումը ընդհանուր նորմի հիման վրա տարբերակվում է ըստ կոնկրետ հանգամանքների:

Ինչպես տեսնում ենք, տեսաբանները, իրավակիրառման հասարակական նշանակությունն արտացոլելով «իրավակիրառման նպատակ», «իրավակիրառման խնդիր», «իրավակիրառման գործառույթ» հասկացությունների միջոցով, դրանք մեկնաբանում են գուտ և միայն դրական իրավունքի գործողության ու կենսագործման դիրքերից, այսինքն՝ դրականության (պոզիտիվության), նորմատիվականության դիրքերից: Նման մոտեցումը հանգեցրել է այն բանին, որ բոլոր հեղի-

³⁰ Տե՛ս «Социология права» / В. В. Глазырин, Ю. И. Грецов, В. В. Зенков. М., 2001, էջ 200-201:

³¹ Իրավաապահովող գործառույթի իրականացմամբ նախադրյալներ են ստեղծվում իրավունքի նորմերը պահպանելու, կատարելու, օգտագործելու համար:

³² Տե՛ս **Комаров С. А.**, նշվ. աշխ., էջ 307-308:

³³ Տե՛ս նույն տեղը, էջ 309:

³⁴ Տե՛ս նույն տեղը:

նակները, ովքեր քննարկման առարկա են դարձրել իրավակիրառման գաղափարախոսությունը կամ սկզբունքները, մատնանշում են դրա հետևյալ դեկավար դրույթները՝ արհեստավարժությունը (պրոֆեսիոնալիզմը), օրինականությունը, հիմնավորվածությունը, նպատակահարմարությունը, արդարությունը, օբյեկտիվությունը, օպերատիվությունը, արդյունավետությունը, կատարելությունը, մարդասիրությունը³⁵: Դրանցից մեզ հետաքրքրողն օրինականության սկզբունքն է, որը, որպես կանոն, իրավակիրառման ոլորտում հասկացվում է ձևական իմաստով: Այնինչ այսօր արդեն հիմնավորված է, որ իրավունքի և իրավական կարգավորման սկզբունք պետք է համարել ոչ թե օրինականությունը, այլ իրավական օրինականությունն իր երկու բաղադրատարրերով՝ իրավաօրինականությունն և օրինականությունն³⁶:

Իրավունքի կենսագործման առաջին կառուցակարգում տեղի է ունենում իրավունքի էության (սկզբունքի, գաղափարի) նորմատիվ ամրագրում իրավական ձևերում՝ նորմատիվ ակտ, նախադեպ: Իրավաստեղծագործության՝ որպես իրավունքի կենսագործման ձևի նշանակությունն է նաև այն, որ իրավական ուժ ստացող ձևերը համապատասխանեն իրավունքին, օրինական ընթացակարգով դրական իրավունքի վերածվի միայն իրավունքը:

Իրավունքի իրականացման կառուցակարգում (իր չորս ձևերով), անշուշտ, առաջին գիծ են մղվում ձևական օրինականությունը և դրա պահպանումը: Սակայն իրավունքի իրականացման այս կառուցակարգում հատկապես իրավակիրառման դեպքում կարևոր է իրավունքի էության կենսագործման խնդիրը: Չէ՞ որ հենց իրավակիրառման ընթացքում են հայտնաբերվում իրավական կարգավորման բացերը, կայացվում են նախադեպերը, պարզվում է իրավունքի պաշտոնական ձևերի ոչ իրավական լինելը, այսինքն՝ շեղումն իրավունքից, մարդու իրավունքներից, Սահմանադրությունից: Հետևաբար, ոչ միայն իրավունքը ստեղծելիս, այլև դրական իրավունքը կենսագործելիս պարտադիր է դրանց համապատասխանությունն իրավունքին, դրա էությանը: Այսպիսով, իրավական օրինականության սկզբունքը, լինելով իրավունքի և իրավական կարգավորման սկզբունք, գործում է ինչպես իրավաստեղծագործության, այնպես էլ իրավունքի կենսագործման կառուցակարգում: Հետևաբար, իրավունքի կիրառման անհրաժեշտությունը կարող է պայմանավորված լինել իրավունքի բացով, իրավաբանական նախադեպերի գոյությամբ ու գործողությամբ, արդեն առկա դրական իրավական նորմերի հակաիրավականությամբ: Նշանակում է, որ իրավա-

³⁵ Տե՛ս «Проблемы теории государства и права». Под ред. В.М. Сырых. М., 2008, էջ 316-318, **Ս. Վաղարշյան**, նշվ. աշխ., էջ 288-291, **Скакун О. Ф.**, նշվ. աշխ., էջ 633-635, **Комаров С. А.**, նշվ. աշխ., էջ 308 և այլն:

³⁶ Տե՛ս **Ս. Ս. Քոչարյան**, Իրավաբանական իրավահասկացողությունը և օրինականության հիմնախնդիրները, Եր., 2008:

կիրառման ընթացքում կարծես թե անցկացվում է իրավական կարգավորման մոդելի փորձաքննություն³⁷: Այդ փորձաքննությունը ենթադրում է ոչ միայն պոզիտիվ իրավական նորմի ընտրություն և իրավական որակում, այլ նաև նորմի արժեքաբանական, գնահատողական փորձաքննություն իրավականության չափանիշով, իրավունքի էությանը (սկզբունքին, գաղափարին) համապատասխանության տեսանկյունից, որից բխելու են իրավական հետևանքներ: Այդ արժեքաբանական գործընթացը ենթադրում է իրավունքի ձևում ամրագրված նորմի և իրավունքի էության ու սկզբունքի համադրում և համեմատություն: Հետևաբար, **իրավունքի կիրառման հատկանիշ է այն, որ դրա ընթացքում շարունակվում է նորմատիվ կարգավորման գործընթացը**, որը սկսվել էր նախորդող իրավաստեղծագործության կառուցակարգում, սակայն կարիք ունի լրացման (անալոգիայի միջոցով, նախադեպի կայացման միջոցով) կամ էլ կատարելագործման՝ դատական բողոքարկման միջոցով:

Իրավունքի կիրառման գործընթացն առաջ է բերում նոր իրադրություններ, որոնց համապատասխան տեղի է ունենում նորմատիվ մոդելի ճշգրտում, կատարելագործում, լրացում: Ուստի իրավակիրառումն իրավաստեղծագործության նշանակություն ունի ոչ միայն իրավունքի իրականացման անմիջական ձևերի համար (Ս. Ա. Կոմարով), այլ նաև իրավաստեղծագործության ձևով իրավունքի կենսագործման կառուցակարգի համար: Իրավունքի կիրառման օբյեկտ է ոչ միայն նորմը, այլև իրավունքը, իսկ իրավակիրառման գործառույթներից է նաև իրավունքի նորմերն իրավականության դիրքերից արժեքաբանական վերլուծության ենթարկելը: Այս ամենից կարելի է եզրակացնել, որ **իրավունքի կիրառման գաղափարախոսության մաս կամ դրա սկզբունքներից է իրավական օրինականությունը**: Հետևաբար, իրավունքի կիրառումը կենտրոնական տեղ է գրավում իրավունքի կենսագործման կառուցակարգում: «Իրավունքի գոյության ընդհանուր ցիկլում՝ գաղափարի ծնունդից և իրավական առարկայի որոշումից մինչև ակտի ընդունումը և դրա իրականացումը, իրավակիրառումը պետք է զբաղեցնի առաջատար տեղ: Դրանում արտահայտվում են հայեցակարգերի և նորմերի իրականացման արդյունքները և միաժամանակ հետադարձ կապը հասարակությունից դեպի իրավաստեղծները: Ստուգվում են մոդելը, նորմը և պատրաստվում են նոր իրավական որոշումներ»³⁸:

Այսպիսով, իրավունքի կիրառման հատկանիշների, անհրաժեշտության, գործառույթների հիմնահարցերի տեսական վերլուծությունն

³⁷ Այդ փորձաքննությունը կարելի է հասկանալ որպես իրավունքի կիրառման երկրորդ փուլի՝ նորմի ընտրության և իրավական որակման գործընթաց, այսինքն՝ այն, ինչ անում է իրավակիրառող սուբյեկտն ամեն անգամ: Իրավական փորձաքննությունը նման կերպ է հասկանում, օրինակ՝ Ս. Մ. Ռասսոլովը (տե՛ս **Рассолов М. М.** Актуальные проблемы теории государства и права // "Закон и право". М., 2011, էջ 274):

³⁸ **Тихомиров Ю. А.** Современное публичное право. М., 2008, с. 304.

իրավունքի կենսագործման հայեցակարգի և իրավունքի գերակայության սկզբունքի դիրքերից հիմք է տալիս հանգելու հետևյալ եզրակացությանը. իրավունքի իրականացման կառուցակարգում (իր չորս ձևերով) և հատկապես իրավակիրառման դեպքում կարևոր է իրավունքի էության կենսագործման խնդիրը: Հենց իրավակիրառման ընթացքում են հայտնաբերվում իրավական կարգավորման բացերը, կայացվում են նախադեպերը, պարզվում է իրավունքի պաշտոնական ձևերի ոչ իրավականությունը, այսինքն՝ շեղումներն իրավունքից, մարդու իրավունքներից, Սահմանադրությունից: Հետևաբար, իրավունքի կիրառման անհրաժեշտությունը կարող է պայմանավորված լինել նորմատիվ (օրենսդրական) կարգավորման բացով, արդեն առկա դրական իրավական նորմերի հակաիրավականությամբ: Իրավակիրառման ընթացքում անցկացվում է իրավական կարգավորման նորմատիվ մոդելի փորձաքննություն, որը ենթադրում է ոչ միայն պոզիտիվ իրավական նորմի ընտրություն և իրավական որակում, այլ նաև նորմի արժեքաբանական, գնահատողական փորձաքննություն իրավականության չափանիշով, իրավունքի էությանը, սկզբունքին, գաղափարին համապատասխանության տեսանկյունից: Այդ արժեքաբանական գործընթացը ենթադրում է իրավունքի ձևում ամրագրված նորմի և իրավունքի էության, սկզբունքի համադրում և համեմատություն: Հետևաբար, **իրավունքի կիրառման հատկանիշ է այն, որ դրա ընթացքում շարունակվում է նորմատիվ կարգավորման գործընթացը, որը սկսվել էր նախորդող՝ իրավաստեղծագործության կառուցակարգում, սակայն կարիք ունի լրացման (անալոգիայի միջոցով, նախադեպի կայացման միջոցով) կամ էլ կատարելագործման՝ դատական բողոքարկման միջոցով:** Իրավունքի կիրառման գործընթացը, դրա վերաբերյալ տեղեկություն առաջ է բերում նոր իրադրություններ, որոնց համապատասխան տեղի է ունենում նորմատիվ մոդելի ճշգրտում, կատարելագործում, լրացում: Ուստի իրավակիրառումն իրավասպահովող նշանակություն ունի ոչ միայն իրավունքի իրականացման անմիջական ձևերի, այլ նաև իրավաստեղծագործության ձևով իրավունքի կենսագործման կառուցակարգի համար: Իրավունքի կիրառման օբյեկտ է ոչ միայն նորմը, այլ նաև իրավունքը, իսկ իրավակիրառման գործառույթներից է նաև իրավունքի նորմերն իրավականության դիրքերից արժեքաբանական վերլուծության ենթարկելը: Հետևաբար, իրավունքի կիրառման սկզբունք է ոչ թե ձևական օրինականությունը, այլ իրավական օրինականությունը:

Ամփոփելով կարող ենք ձևակերպել իրավունքի կիրառման հետևյալ բնորոշումը. իրավունքի կիրառումը իրավասու հանրային մարմինների (պաշտոնատար անձանց) օրենքով սահմանված խստագույն կարգով իրականացվող իշխանական, փուլային գործունեությունն է՝ ուղղված կոնկրետ կենսական դեպքերի ու որոշակի անձանց նկատմամբ անհատական որոշման կայացմանը՝ հիմք ընդունելով իրավա-

բանական փաստերը և կոնկրետ իրավական նորմերը. ինչը կարող է ավարտվել նորմատիվ կարգավորման լրացմամբ կամ էլ կատարելագործմամբ:

Բանալի բառեր – *իրավունք, իրավունքի կենսագործում, իրավունքի կիրառում, փուլայնություն, իրավական օրինականություն, իրավաստեղծ գործառույթ*

АРТУР ВАГАРШЯН – Проблемы понятия «применение права». – В статье анализируются признаки применения права и даётся новое определение этого понятия как особой формы реализации права: применение права – это властная деятельность публичных органов (должностных лиц), осуществляемая в установленном законом процессуальном порядке и направленная на вынесение индивидуального решения в отношении конкретных случаев и определённых лиц на основе юридических фактов и норм, которая может привести к дополнению или совершенствованию нормативного регулирования.

Ключевые слова: *право, реализация права, применение права, стадийность, правовая законность, правотворческая функция*

ARTUR VAGHARSHYAN – Issues on the Concept of Application of Law.– Given article analyzes the features of the application of law on the methodological basis of the principles of the rule of law and legal legitimacy, as well as establishes the following new definition for the application of law as a special form of the exercise of law: the application of law is the domineering activity of public bodies (officials) carried out in strict procedural order established by law and aimed at making an individual decision in respect of specific cases and certain persons on the basis of legal facts and rules of law, which may lead to supplementing or improving the regulatory framework.

Key words: *law, exercise of law, application of law, stage, legal legitimacy, function of law-making*